

Гринишина Г.В., Чебикін О.Я.
Державний заклад
«Південоукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д.Ушинського»

ПРОЯВ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена проблемі прояву моральних якостей в залежності від особливостей емоційної зрілості. Узагальнено та систематизовано основні ознаки моральності та окреслено особливості емоційної зрілості молодших школярів. Описано характерні ознаки моральності. Також у статті представлено теоретичну модель пізнання моральності в залежності від сформованості емоційної зрілості. Висвітлені результати дослідження особливостей прояву моральних якостей в залежності від особливостей емоційної зрілості молодших школярів. Побудовано науково-методичні рекомендації по корекції формування моральності, спираючись на емоційну зрілість учнів молодшого шкільного віку.

The article is devoted to the problem of manifestation of moral qualities depending on the features of emotional maturity. The main features of morality are generalized and systematized and the peculiarities of emotional maturity of junior schoolchildren are outlined. Characteristic features of morality are described. The article also presents a theoretical model of morality depending on the formation of emotional maturity. The results of the research of the peculiarities of the manifestation of moral qualities depending on the peculiarities of the emotional maturity of junior

schoolchildren are highlighted. Scientific and methodological recommendations for the correction of the formation of morality, based on the emotional maturity of primary school students.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Проблема дослідження прояву моральних якостей та емоційної зрілості осіб молодшого шкільного віку є актуальною як у теоретичному, так і практичному аспектах сучасної психології. Відомо, що саме діти молодшого шкільного віку мають кращі задатки до формування та розвитку моральних якостей особи. Вони характеризуються довірливістю, схильністю до наслідування вчинків дорослих, які користуються авторитетом. Це все є передумовами формування моральної особистості.

Емоційні прояви молодшого школяра при демонстрації моральності вже більш схожі на відповідне життя дорослого. В той же час розвиток їх емоційної зрілості в даному випадку є важливим фактором, що може виступати певним чинником її розвитку моральності. Це все надає аспекту морального виховання та емоційної зрілості молодших школярів вагомої актуальності та значущості.

Проблема емоційної зрілості розглядалась у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів: О.Я.Чебикіна, А.В.Сухарєва. Вагоме значення у вирішенні проблеми емоційної зрілості особистості зробили О.Я.Чебикін та А. Маурер, в роботах яких можна побачити загальні уявлення щодо її дослідження та формування.

Враховуючи тісний зв'язок емоційної зрілості з особливостями моральності ми поставили мету дослідити прояв моральних якостей в залежності від особливостей емоційної зрілості молодших школярів та розробити науково-методичні рекомендації по корекції формування моральності з урахуванням особливості емоційної зрілості.

Об'єкт дослідження: моральні якості та емоційна зрілість осіб молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: особливості прояву моральних якостей в залежності від особливостей емоційної зрілості молодших школярів.

Для досягнення мети сформульовано наступні **завдання:** узагальнити існуючі уявлення про зміст моральності та емоційної зрілості особистості; систематизувати та узагальнити основні ознаки моральності та емоційної зрілості осіб молодшого шкільного віку; дослідити прояв моральності в залежності від сформованості емоційної зрілості молодших школярів; розробити науково-методичні рекомендації по корекції формування моральності з урахуванням особливостей емоційної зрілості.

Методи дослідження. Для рішення поставлених завдань був обраний наступний комплекс методик: методика Н. Е. Богуславської «Незакінчені речення або моє ставлення до людей», методика Н.П. Капустіна та М.І. Шиловой «Вивчення рівня вихованості учнів» та методика О.Я. Чебикіна «Діагностика емоційної зрілості».

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз показав, що моральність розкриває внутрішню установку, правила та норми поведінки людини в залежності від її свободи, совісті та самосвідомості. Вона характеризується сферою діяльності, яка має змістову та предметну специфіку та визначеність. Будь-яка діяльність має свої конкретні моральні вимоги. Моральність не завжди визначається законом та зовнішніми суспільними вимогами до поведінки особистості. Зазвичай вона проявляється під призмою мотивів та вчинків людини, через те, як індивід вступає в взаємовідносини з іншими людьми та вирішує проблеми, які постають час від часу на її життєвому шляху [4].

Відомо, що моральність може розглядатися у трьох психологічних рамках, а саме: у психоаналітичному (Фройд З., М. Кляйн та Е. Фромм), у біхевіористському (Айзенк Г., Скіннер Б.Ф., Бандура А., Роттер Д.) та у когнітивістському

напряму (Піаже Ж., Колберг Л.). Також існує когнітивно-еволюційна теорія моралізації Л. Колберга: дослідження механізму зміни її згідно від етапу морального розвитку людини. Концептуалізація розуміння моральності може бути актуальною при побудові етики як теорії добродія (Аристотель) [10].

Відомо, що моральний розвиток людини формується поступово за допомогою свідомої регуляції поведінки особистості з акцентом на діючі норми правила та ідеали. На початкових етапах життя впливовими є зовнішні фактори контролю та виховання, котрі з часом змінюються на внутрішній план індивіда, впливаючи на моральну поведінку особистості [8].

До основних ознак, що характеризують моральність можна віднести: суспільний характер; інтереси, бажання суспільства; захист та підтримку цілісності суспільства; специфічність санкцій; потреба для особистості жити у соціумі з взаємною підтримкою та в узгодженні цілей та життєдіяльності; певна специфіка типів здійснення взаємовідносин суспільства; гармонізація та погодження суспільних та індивідуальних інтересів; соціальні норми, яким властивий обмежений характер; імперативність; специфічність регуляції поведінки особистості; об'єктивність явища та інше [6].

При цьому до основних функцій моральності фахівці пропонують відносити: регулятивну функцію; пізнавальну функцію; комунікативну функцію; орієнтуючу функцію [3].

Узагальнюючи це та інші дослідження, можна погодитися з тим, що моральність є універсальним регулятором поведінки особистості, взаємовідносин як у суспільстві, так і між людьми. При цьому вона виконує різноманітні ролі та функції, які зумовлюються в залежності від соціуму, суспільства та життєдіяльності особистості [2].

Що стосується емоційної зрілості, вона являє собою інтегративну якість особистості, що показує ступінь розвиненості емоційної сфери на рівні адекватності емоційного реагування в певних соціокультурних умовах [5]. Саме емоційна зрілість дітей молодшого шкільного віку проявляється у таких ознаках: вміння усвідомлювати та інтерпретувати особисті емоції та прояви емоцій інших людей; зміна імпульсивної форми емоційної регуляції поведінки на довільну; легкість довільної зміни настрою; вміння утримувати свої емоційні реакції [7]. Виходячи з концептуальних уявлень (О.Я. Чебикін) основними компонентами емоційної зрілості є емпатія, саморегуляція та експресивність[9].

Моральність людини має вплив на мотиваційні вчинки та дії особистості, формування та зрілості її життєвих цінностей. В цьому аспекті моральність та емоційна зрілість очевидно є невід'ємними частинами одне одного [1].

Результати та їх обговорення. Узагальнюючи результати дослідження можна відмітити, що у більшості дітей молодшого шкільного віку спостерігається достатній рівень емоційного компоненту морального розвитку та емоційної зрілості. В той же час можна помітити, що мається тенденція до високого рівня емоційного компоненту морального розвитку та емоційної зрілості. Результати методик свідчать, що серед досліджуваних є діти із високим рівнем емоційної зрілості та вихованості, однак ці показники набувають мінімального відсоткового значення по загальній вибірці молодших школярів. В даному випадку ми можемо говорити, що в цілому значення показників емоційної зрілості по загальним середнім даним в певній мірі співвідносяться з відповідним рівнем моральності.

Враховуючи наведене при розробці науково-методичних рекомендацій по корекції формування моральності молодших школярів ми віднесли: по-перше, врахування адекватних умов морального виховання дітей, яке повинне мати систематичний

характер; способи морального виховання повинні бути адаптовані до вікових особливостей дітей, при цьому важливо залучити молодших школярів до різноманітних видів діяльності, спираючись на їх потенціал емоційної зрілості, які можуть сприяти позитивному почуттєвому фону в розвитку моральності. Якщо дитина має високий рівень емоційної зрілості, вона краще здатна розуміти почуття інших людей та вміє правильно підібрати модель моральної поведінки в тій чи іншій проблемній життєвій ситуації, яка може виникнути серед однолітків чи в родині. Та навпаки, чим менший рівень емоційної зрілості, тим тяжче дитині буде обрати вірний спосіб вирішення життєвої проблеми та спірних питань.

Висновки. 1. Показано, що моральність розкриває внутрішню установку, правила та норми поведінки людини в залежності від її свободи, совісті та самосвідомості. Вона характеризується сферою діяльності, яка має змістову та предметну специфіку та визначеність. Що стосується емоційної зрілості, вона являє собою інтегративну якість особистості, що характеризує розвиненість почуттєвої сфери на рівні адекватності емпатійних, експресивних та регулятивних її проявів.

2. До основних ознак, що характеризують моральність можна віднести: суспільний характер; інтереси, бажання; захист та підтримку цілісності суспільства; специфічність санкцій; потребу для особистості жити у соціумі з взаємною підтримкою та в узгодженні цілей та життєдіяльності. Емоційна зрілість дітей молодшого шкільного віку проявляється у таких прямих та опосередкованих ознаках, як: відкритість переживань, безпосередність; емоційна стійкість; вмінні усвідомлювати та інтерпретувати особисті емоції та прояви емоцій інших людей; у формах емоційної регуляції поведінки; гармонійності жестів, міміки та рухів та інше.

3. Рівень моральності пов'язаний з емоційною зрілістю. Крім того, моральність людини має вплив на мотиваційні

вчинки та дії особистості, формування життєвих цінностей. В даному випадку можна констатувати, що моральність та емоційна зрілість є невід'ємними частинами одне одного. Відповідно до результатів емпіричного дослідження можна відмітити, що у більшості дітей молодшого шкільного віку спостерігається достатній рівень морального розвитку та емоційної зрілості. Показано, що серед досліджуваних на індивідуальному рівні маються ті, що мають значення показників високого рівня емоційної зрілості та вихованості, так і ті, у яких ці показники знаходяться на мінімальних значеннях.

4. До науково-методичних рекомендацій корекції та формування моральності молодших школярів можна віднести врахування особливості розвитку емоційної зрілості при організації системного виховного процесу. Використання системи цілеспрямованих як прямих так і опосередкованих прийомів з орієнтуванням на формування моральних якостей.

Література

1. Аболін Л.М. Психологічні механізми емоційної стійкості людини. Казань: Видавництво університету, 2001. 262 с.
2. Бердяєв Н.А. Про призначення людини. Москва: Видавництво університету, 2003. 123 с.
3. Волкова Н.В. Педагогіка. Київ: Академія, 2002. 65 с.
4. Изотова Е.І. Емоційна сфера дитини. Москва: Видавничий центр «Академія», 2004. 288 с.
5. Кандиба М.О. Емоційна зрілість як умова розвитку толерантності особистості. Луцьк: Видавництво університету, 2015. 20 с.
6. Мельничук І.В. Генеза емоційних особливостей у дітей різного віку та статі. Харків: Видавництво університету, 2003. 18 с.

7. Федорова М.А. Культура поведінки дітей. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Франка, 2005. 98 с.

8. Хоменко З.Г. Розвиток духовний цінностей молодших школярів на засадах гуманістичної психології. Житомир: Видавництво університету, 2002. 17 с.

9. Чебикін О.Я. Діагностика соціально-психологічних особливостей емоційної сфери особистості. Москва: АН, 1988. 244 с

10. Юзвак Ж.Д. Чи вміють діти відчувати прекрасне. Київ: Либідь, 2003. 43с.

УДК 159.9

Жукова С.О., Симоненко С.М.
*Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д.Ушинського»*

РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДИМ МАМАМ ПО ЗНЯТТЮ ТРИВОЖНОСТІ І СТРЕСОВИХ СТАНІВ

Стаття присвячена науковому обґрунтуванню необхідності проведення психологічної допомоги жінкам після пологів. У дослідженні взяли участь 50 жінок. Виразність тривожності та стресових станів оцінювалася за допомогою: визначення рівня психосоціального стресу (Л. Рідер), шкали самооцінки тривожності (Ч. Спілбергера Ю. Ханіна); шкали депресії (Е. Бек). За результатами виявлено необхідність розробки програми психологічної допомоги молодим мамам по зняттю тривожності і стресових станів